ואי איכא מילתא יתירא [א](דהוי) לתשעת קבין הדרי איתיביה רבא לר"נ שאם שייר בשדה בית תשעת קבין לאו דזבין ליה כוריים לא דזבין ליה כור ובגנה בית חצי קב לאו דזבין ליה סאתים לא דזבין ליה סאה וכדברי ר"ע בית רובע מאי לאו דזבין ליה סאה לא דזבין ליה חצי סאה בעי רב אשי שדה ונעשית גנה גנה ונעשית שדה מאי [א]תיקו [ב]תנא אם היה סמוך לשדהו אפי' כל שהוא מחזיר לו קרקע [ג]בעי רב אשי בור מהו שתפסיק אמת המים מהו שתפסיק דרך הרבים מהו שתפסיק ריכבא דדיקלא מהו שתפסיק תיקו: ולא את הרובע בלבד מחזיר לו אלא כל המותר: כלפי לייא [ד]תאני רבין בר רב נחמן [ה]לא את המותר בלבד מחזיר לו אלא את כל הרבעין כולן:

מתני' מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר בטל הן חסר הן יתר מדה בחבל הן חסר הן יתר מדה בחבל בטל

ואי איכא [מילתא] יתירא לט' קבין. כלומר אם יש משהו יותר מרובע לכל סאה דהשתא ליכא מחילה כלל לא ברבעין ולא במותריהן חזינן אי הוו כוריים דהשתא הוו להו רבעין דידהו יותר מט' קבין כיון דליכא מחילה הדרי באנפי נפשייהו דכיון דאיכא חשיבות שדה לא תקנו חכמים למוכר ייפוי כח דמעות אלא יחזיר לו קרקע ואי לא הוי הך מכירה אלא בית כור ואיכא קב ומחצה יתר על הרבעין דהוו להו בין הכל ט' קבין הדר. והשתא אסיקנא לר"נ דבכוריים ואע"ג דליכא אלא מותר כל שהוא על הרבעין לא אמרינן יעשה חשבון אלא יחזיר קרקע דכיון דדין מחילה ליכא בהו ושיעור שדה יש למה נכוף הלוקח ליקח האיכא בי רדו יומא ולא מפסיד מוכר מידי אבל בבית כור אחד צריך קב ומחצה מותר על הרבעין להשלים ט' קבין והדר וקיימא לן [כתובות יג.] כר"נ בדיני. כן נראה בעיני פיסקא ופירושא ועיקר. וי"מ ואי איכא יתירות כו' שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעין כולן וי"מ קב ומחצה צריך תוספת על הרבעין של בית כור האחד דכיון דבבית כור אחד הוי ט' קבין הדרי כולהו וקשיא לי מאי חזית דשדית להאי קב ומחצה על חד בית כור מי' כורין ולאידך ליכא אלא ז' קבין ומחצה לכור אדרבה שדייה אכולהו ויהיה בתורת יעשה חשבון דלא מטי לכל בית סאה אלא טפי מרובע פורתא ועד שיהיה ט' קבין לכל כור וכור לא הוה לן למימר יחזיר א"נ מנלן האי דדי לנו בקב ומחצה תוספת על רבעי בית כור שדייה להאי תוספת אבית סאה ועד דליהוו ט' קבין לאחד מן הסאין לבד מרובע לכל סאה וסאה לא אמרינן דהדרי למוכר. כללא דמילתא כי מעיינת בהו שפיר בהנך לישני לא תמצא טעם וממש בהן אלא כהלכתא בלא טעמא. ברם כך הוא כמו שפירשתי דהיכא דאיכא משהו יתר על כל הרבעין כולן של ב' כורין כיון דמפיק להו מתורת מחילה ליכא למימר בהו ייפוי כח [ד]דלוקח דהא בין כולן חשיבי שדה דאיכא טפי מט' קבין והדרי למוכר ובבית כור אחד בעינן תוספת קב ומחצה על הרבעין להשלימן לט' קבין והדרי למוכר: **מאי לאו דזבין ליה כוריים.** דהא לא קתני ואם שייר בבית כור ט' קבין כדקתני רישא בית כור עפר אני מוכר לך אלמא אפי' בבקעה גדולה קאמר ט' קבין הדרי למוכר וקשיא לר"נ דאמר מחילה הויין כל היכא דלא מטי טפי מרובע לכל סאה: ומשני **לא דזבין ליה כור.** דארישא קאי דאיירי בבית כור ועלה קתני דאי הוו ט' קבין הדרי דאיכא טפי מרובע לכל סאה ונפקא להו מתורת מחילה: ה"ג **ובגנה בית חצי קב מאי לאו דזבין ליה סאתים לא דזבין ליה סאה.** והכי קפריך מאי לאו דזבין ליה סאתים ואפ"ה לא אמרי' נותן רובע לכל סאה ואי איכא יתירתא משהו למילתא דחצי קב הדר הא לא אמרי' אלא כיון דה"ל בין הכל שיעור גנה לא מחיל איניש כרב הונא והדר ואע"ג דלא מטי אלא רובע לסאה. ומשני לא דזבין ליה סאה גנה והלכך רובע הוא דהוי מחילה טפי מרובע יעשה חשבון אבל חצי קב דאיכא שיעור גנה הדר: ה"ג **וכדברי ר"ע בית רובע מאי לאו דזבין ליה סאה לא דזבין ליה חצי סאה.** והכי קפריך מאי לאו דזבין ליה סאה ואפ"ה לא אמרי' נותן חצי רובע לכל חצי סאה דהוי מחילה אלא כיון דהוי ליה בין כל המותרות שיעור גנה הדרי כרב הונא חצי רובע הוי מחילה לחצי סאה כי היכי דרובע הוי מחילה לסאה. ומשני דזבין ליה חצי סאה הלכך חצי רובע הוי מחילה וטפי מחצי רובע יעשה חשבון רובע דהוי שיעור גנה יחזיר. כן נראה בעיני ועיקר וכן מצאתי כתוב בספרים מדוייקים. ולשונות אחרים יש ואין בהן ממש [א] ואמרי' בית סאתים שיעור גנה בבית כור שיעור שדה והכל הוא ודברים ריקים דט' קבין שיעור שדה וחצי קב שיעור גנה וגם מפרשים דלר"ע לית ליה יעשה חשבון בגנה אלא רובע יחזיר פחות מרובע הוי מחילה והכל הבל דהא ודאי אית ליה מחילה כדפרישית דכי היכי דאמרן בשדה רובע לסאה הוי מחילה הוא הדין בחצי רובע לחצי סאה הוי מחילה וכן לגנה חצי רובע לחצי סאה הוי מחילה יותר מחצי רובע לחצי סאה יעשה חשבון לר"ע כמו לרבנן אבל רובע לחצי סאה יחזיר לר"ע ולרבנן יעשה חשבון עד שיהו חצי קב תוספת על חצי סאה דהכי הוי שיעור גנה וגם מפרשים דרובע לסאה בגנה לרבנן יעשה חשבון כיתר מרובע לשדה ופחות מרובע הוי מחילה בגנה כרובע בשדה וכל סברות הללו הבל הן ומטעיין הן: **בעי רב אשי.** מכר לו שדה כגון שמכר לו סאה או סאתים והותירו יותר מב' רבעין לסאתים אבל אינן ט' קבין דהוו להו בתורת יעשה חשבון: **ונעשית גנה.** ביד לוקח קודם שהחזיר לו לא מעות ולא קרקע גדל נהר לכאן או נובע מעין לכאן דה"ל ראוי לגנה כדכתיב והשקית ברגלך כגן הירק (דברים יא): **מהו.** מחזיר לו לוקח למוכר מי אזלינן בתר שעת מכירה ויעשה חשבון רצה נוטל מעות רצה נוטל קרקע או דלמא כיון דתקנתא דרבנן היא משום ייפוי כח דמוכר שלא יפסיד מיעוט קרקע שאין ראוי לכלום השתא דה"ל חצי קב גנה וחשוב שדה צריך שיטול את שלו ויחזיר לו לוקח קרקע ולא מעות. א"נ מכרה כשהיא גנה ונתייבשה ונעשית שדה ביד לוקח מי אזלינן בתר שעת מכירה ויחזיר לו החצי קב ולא מעות או דלמא השתא נמי יש לנו לעשות תקנה למוכר הואיל ונעשית שדה ואין ראוי לו בפני עצמו ואם רצה יטול מעות או קרקע. ונראה בעיני דלוקח קמיבעיא ליה כגון דליכא בין שעת מכר לשעת מדידה אלא תורת חזרה ועשיית חשבון דממה נפשך ליכא מחילה אבל היכא דמעיקרא הוי מחילה ולבסוף לא הוי מחילה ודאי בתר מעיקרא אזלינן כיון דמחל מחל כגון אליבא דרב הונא שמכר לו מתחלה סאתים שדה והיו שם מותר ב' רבעים רובע לסאה דהוי מחילה והשתא נעשית גנה ביד לוקח והוי בתורת חזרה לרב הונא התם ודאי מודי רב אשי דבתר מעיקרא אזלינן שהרי מחל ונתן לו הב' רבעין וכן עיקר: **תנא אם היה.** ההוא שדה שמכר סמוך לשדהו אחר אפילו אם הותיר כל שהוא על ז' קבין ומחצה לכור מחזיר לו קרקע ולא יעשה חשבון דהא חזי לאיצטרופי לשדהו ואע"ג דלא הוי ההוא מותר ט' קבין יחזיר לו קרקע דכיון דלא מפסיד מוכר בחזרת קרקע מידי לא נייפה כחו לכוף הלוקח לקנותו אבל אם הותיר כל שהוא על הבית כור כגון פחות מרובע לסאה א"נ ז' קבין ומחצה לכור דליכא טפי מרובע לסאה ודאי מחילה היא ולא הדר ליה לא קרקע ולא מעות וכן פסק רבינו חננאל. ואית דמפרשי דהאי כל שהוא אפילו פחות מרובע לסאה קאמר דיחזיר ולא מחל הואיל ויש לו שדה בסמוך לזה ולאו מילתא היא דא"כ מאי אהני ליה הן חסר הן יתר דקאמר ליה כדקתני מתני' וא"נ לא אמר הן חסר הן יתר הא אוקמינן [ע"א] דסתמא נמי כהן חסר הן יתר דמי: **בור מהו שמפסיק.** בין ההוא מותר לשדהו ולא יחשב על שדהו ויעשה חשבון. ואם תמצא לומר דאינו מפסיק: **אמת המים מהו.** נראה בעיני דגרסינן דרך הרבים מהו כגון שיש כאן שביל של ט"ז אמה שהולכין ממנו לשדות אבל רה"ר ממש איכא למימר דאין לך הפסק גדול מזה. וכולהו באם תמצא לומר דאינו מפסיק מפרשינן להו: ופרכינן **כלפי לייא.** כנגד מה שונה במשנתנו כאן ולאן הדבר נוטה כדאמרינן בברכות (דף נח.) חלבי לנהרא כנגי לייא הקדירות שלמות הולכין לנהר לשאוב בהן מים אבל השבורין להיכן הולכין. וה"נ במתני' איפכא מסתברא דהמותר לא הוי מחילה אבל הרבעין אמרנו דהוו מחילה הלכך ה"ל למיתני כדמתרץ לא את המותר על הרבעים **בלבד** הוא מחזיר דנימא הרבעין כולן מחולין אלא גם את כל השלשים רבעין של בית כור הוא מחזיר דכיון דאיכא קרקע טובא לא מחל מידי והוא הדין לענין הפחת דכיון דחסר טפי מרובע לסאה לא מחל מידי כדאמרינן לעיל אם בא לנפות מנפה את כולן וכ"ש לענין קרקע כדאמרינן בהמוכר פירות (לעיל דף צד.): **מתני' מדה בחבל כו'.** האומר לחבירו ב' לשונות הללו הסותרין זה את זה בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל הן חסר הן יתר ביטל לשון אחרון זה דהיינו הן חסר הן יתר את לשון הראשון דהיינו מדה בחבל ואפילו פיחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו דס"ל להאי תנא דכל שני לשונות של מכירה שסותרין זה את זה תפוס לשון אחרון דחוזר בו בתוך כדי דיבור מן הראשון:

ביטל

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פכ"ח מהל' מכירה הלכה י סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רי"ח סעיף יג:

כג ב מיי' שם הל' ז טוש"ע שם ס"ט:

כד ג מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף י':

* * *

רבינו גרשום

וסאה רובע הקב כדתני מתני': ואי איכא (יתירא למילתא) [מלתא יתירא]. דאיכא לכור אחד ט' קבין יותר סגולה שאר כורין מהדר ליה כוליה מה שהותיר ליה על כל הכורין אפי' ז' קבין ומחצה דהבא לנפות מנפה את כולה ורב נחמן אתי להקל שפי מרב הונא גבי לוקח דרב הונא אמר ט' קבין אפי' בבקעה גדולה מצטרפין ומחזיר לו ולא אמרו דנותן לכל כור וכור ז' קבין ומחצה כדקתני מתני' ורב נחמן אמר דנותן ז' קבין ומחצה לכל כור וכור ולא מחזיר לו וכדקתני מתני' פיחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו: מאי לאו דזבין ליה כוריים ואם שייר בשדה ט' קבין לא אמרינן דיהיב ז' קבין ומחצה לכל כור וכור. אלמא מחזיר לו אותן ט' קבין וכדרב הונא וקשיא לרב נחמן: ומשני ליה לא דזבן ליה כור ולההוא כור הויא יותר ז' קבין ומחצה כדאמר רב נחמן: ובגנה. דין גנה סאתים ואם הותיר בגנה בית חצי קב מחזיר לו. מאי לאו דזבין ליה ד' סאין ובד' סאין הותיר לו חצי קב אלמא לא אמרי' דיהב לכל כור וכור ז' קבין ומחצה וקשי' לרב נחמן: לא דזבין סאתים. כדין גנה דהיינו אי איכא יתירא למילתא דט' קבין מהדר ליה: בית סאה הוי דין גנה לר' עקיבא ובית רובע גנה מאי לאו דזבין ליה סאתים טפי מגנה אליבא דר' עקיבא ואפי' הכי לא אמרינן דיהיב לכל סאה וסאה בית רובע. לא דזבין ליה סאה: בעי רב אשי. להיכא דשייר בשדה ט' קבין פשיטא לן דמחזיר כדקתני מתני' אבל הא מיבעיא לי להיכא דהותיר שדה מעיקרא ונעשית גנה כשמכרה לו מהו. מי אמרינן דאזלינן בתר מעיקרא ואם שייר בית ט' קבין מחזיר לו ולהיכא דהותיר ז' קבין ומחצה או פחות הגיעו או דלמא בתר השתא אזלינן ואם הותיר ז' קבין ומחצה מחזיר לו דאיכא טפי מחצי קב כדין גנה והם הכי נמי להיכא דהוה גנה מעיקרא והשתא נעשית שדה מהו מי אזלינן בתר מעיקרא להיכא דהותיר חצי קב מחזיר לו או דלמא בתר השתא אזלינן דהוה ליה שדה (ולא) הגיעו תיקו: תנא אם היה אותו שדה שמכר סמוך לשדהו והותיר לו אפי' כל שהוא מחזיר לו קרקע שהותיר ולא הגיעו משום דחזיא ליה דסמוך לשדהו הוא אבל אם פיחת לו כרצונו דמוכר הוא כדאמרי' לעיל לייפות כחו של מוכר אמרי': בעי רב אשי להיכא דסמיך לשדהו ממש אפי' כל שהוא מחזיר לו קרקע בור מפסיק בינתים מהו. שתפסיק והגיעו והכי נמי אמת המים ורשות הרבים וריכבא דדיקלי שורה של דקלים מהו שתפסיק. כי אמרי' דהוה הפסקה ולא הגיעו או לא: כלפי לייא. כלפי מה אתה אומר כן איפוך מסתברא דהכי איבעי ליה למיתנא כשהותיר יותר מן השיעור שמנו חכמים לא המותר בלבד הוא מחזיר לו הלוקח אלא כל הרבעים כולם שהן יותר על כור הוא מחזיר לו דהבא לנפות מנפה את כולן. תני רבין במתני' בדאפרש' ולא את המותר בלבד כו': **פיסקא** ואם אמר לו כלשון הזה מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר בבת אחת אי אמר ליה הכי ביטל הן חסר הן יתר את מדה בחבל ואזלי' בתר לשון אחרון. ואם פיחת רובע לסאה או הותיר רובע הגיע'. וכן אם אמר לו הן חסר הן יתר מדה בחבל אני מוכר לך

מסורת הש"ס

א) רש"ל מ"ז, ב) לעיל דף פג., ג) לעיל דף נד:, ד) למוכר. רש"ל.

* * *

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ה"ג וכדברי וכו' ואין כאן ממש דאמרי בית סאתים:

* * *

מוסף רש"י

לא את המותר בלבד מחזיר. לא את המותר של רובע לכל סאה הוא מחזיר לבדו, אלא את כל הרבעין כולן. כל ד' רבעים של בית כור ומותריהם הכל מחזיר. דהיכא דבא לשלם משלם את שלו (לעיל צד.).